

UNCTAD, DİJİTAL EKONOMİ RAPORUNU YAYIMLADI

Kavramlar üzerine derinlemesine bir bakış sağlayan rapor, dijital uçuruma ve küresel veri yönetimi ihtiyacına vurgu yapıyor.

Hızlı dijitalleşme; iletişim, çalışma hayatı, alışveriş ve hizmet alım alışkanlıkları da içinde olmak üzere hayatın tüm alanlarını ve değerini nasıl yaratılıp mübadele edildiğini etkilemektedir. Ülke içi ve ülkeler arası verileri işleme kapasiteleri ve yetkinliklerine ilişkin ayrışmaya işaret eden dijital uçurum, internet bağlantısı kaynaklı, veri kaynaklı ayrışma ile şiddetlenmektedir. Veriyi dijital zekaya dönüştürmede, iş imkanları ile ekonomik ve sosyal kalkınma alanlarında kullanmada kısıtlı kapasiteye sahip ülkeler belirgin bir dezavantaja sahiptir.

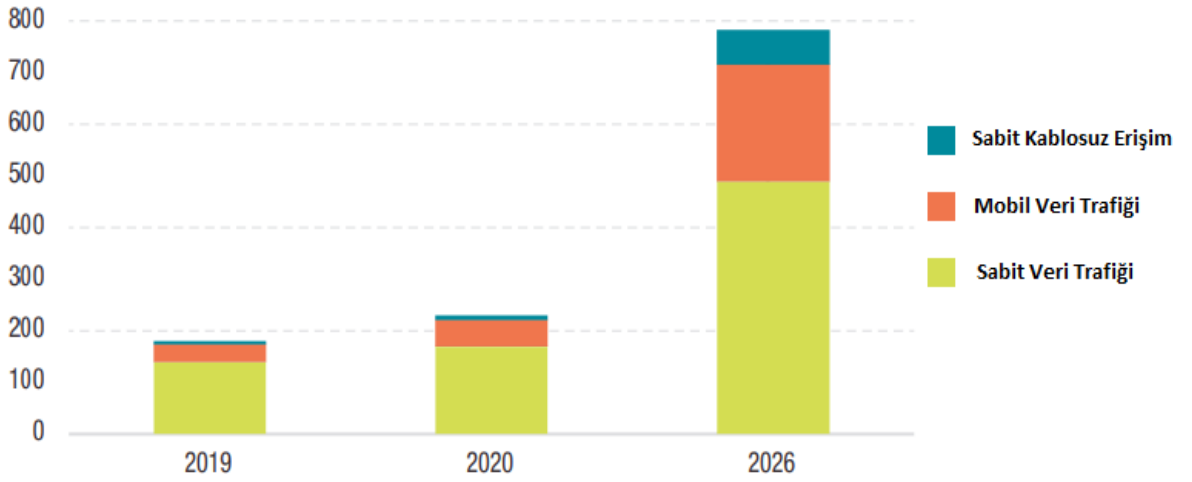
UNCTAD'ın 2021 Eylül ayında yayımladığı Dijital Ekonomi Raporu, sürdürülebilir gelişmeyi sağlayacak ülke sınırları ötesinde veri akışına ve veri yönetimine ilişkin zorluklara işaret etmektedir. Bu noktada uluslararası düzenleme gereksinimini vurgulamaktadır. Dijital Ekonomi Raporu belirtilen sorunlara çözüm getirmese dahi, kapsamlı analizleri ile uluslararası politika müzakerelerini yaymayı ve konuya yeni bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır.

Veri akışını ölçmek zor ancak hızla artıyor

Veri trafiğini ölçmek zor olsa da; veri akışı, hangi ölçüm yaklaşımı ile kullanılırsa kullanılsın, dik bir artış trendi göstermektedir. Küresel İnternet Protokol trafiğine ilişkin bir tahmine göre 2022 yılında hem ulusal hem de uluslararası trafiğin 2016'ya kadar olan tüm internet trafiği toplamını aşması beklenmektedir.

Covid 19 pandemisi, çoğu faaliyeti artan bir hızla online platformlara taşınması nedeniyle internet trafiğinde dramatik bir etkiye sahip oldu. 2020 yılında Global İnternet Bant Genişliği %35 artışla 2013'ten bu yana en yüksek artışı gösterdi. İnternet trafiğinin %80 kadarının video, sosyal ağlar ve oyun uygulamaları ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Aylık küresel veri trafiğinin 2020'deki seviyesi olan 230 eksabayttan (1 EB=10⁹ GB) 2026'ya kadar 780 eksabayta ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Global Veri Trafik (Eksabayt/Ay)

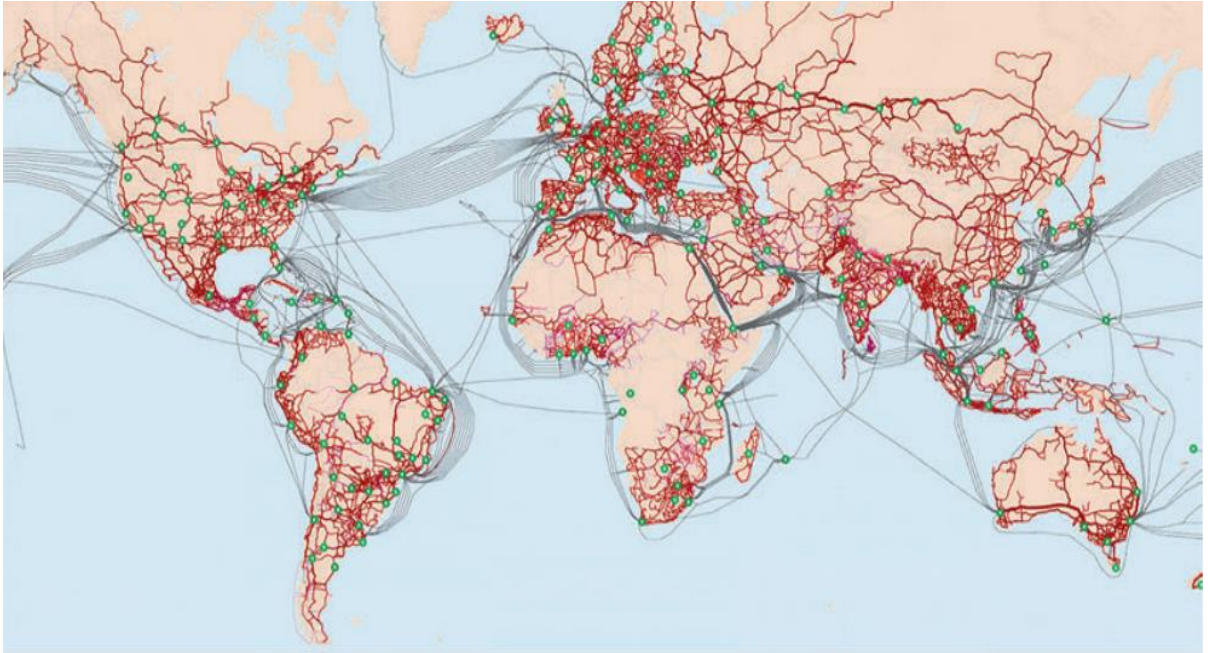
Kaynak: Ericsson Mobilite Raporu, 2020

Veri odaklı dijital ekonomi geniş dengesizliklerle nitelendirilmekte

Veri ve sınırlar ötesi veri akışının gelişimi değerlendirilirken bazı temel dengesizlikler ve dijital uçurum göz önünde bulundurulmalıdır. En Az Gelişmiş Ülke insanların yalnızca %20'si internet kullanıcısı olup karşılaştırmalı olarak oldukça yüksek fiyatlarla düşük hızda internete erişebilmektedir. Ayrıca internet kullanım alışkanlıkları farklılık göstermektedir. Birçok gelişmiş ülkede her 10 internet kullanıcısından 8'i online alışveriş yapmakta iken En Az Gelişmiş Ülkelerde bu oran 10 kullanıcıdan 1'i şeklindedir. Kadınlar ve erkekler arasında belirgin bir ayrışma olduğu gibi ülke içlerinde de kentsel ve kırsal alanlar arasında internet erişiminde farklılıklar mevcuttur. En Az Gelişmiş Ülkeler arasında cinsiyete bağlı farklılaşma en fazla Afrika ülkelerinde görülmektedir.

Uluslararası internet trafiğinin %99'u denizaltı kablolar ile sağlanmaktadır. Uydu gibi diğer alternatiflere göre kablolar, daha çok veriyi daha az maliyetle taşıyabilmektedir. Altta yer alan haritada denizaltı kablo yoğunluğu gösterilmektedir. Buna göre en yaygın kablo ağı ABD ile AB arasında ve ardından ABD ile Asya arasındadır. Haritada bölge içi iletim yoğunluklarına bakıldığında en yoğun bölgeler sırasıyla Avrupa, Doğu Asya ve Güney Asya'dır.

İnternet İletim Ağı Haritası, Haziran 2021

Kaynak: İnteraktif Dünya İletim Haritası (www.itu.int/itu-d/tnd-map-public/)

Veri odaklı dijital ekonomiye adapte olma ve fayda sağlama kapasitesinde iki ülke öne çıkmaktadır: ABD ve Çin. Bu iki ülke;

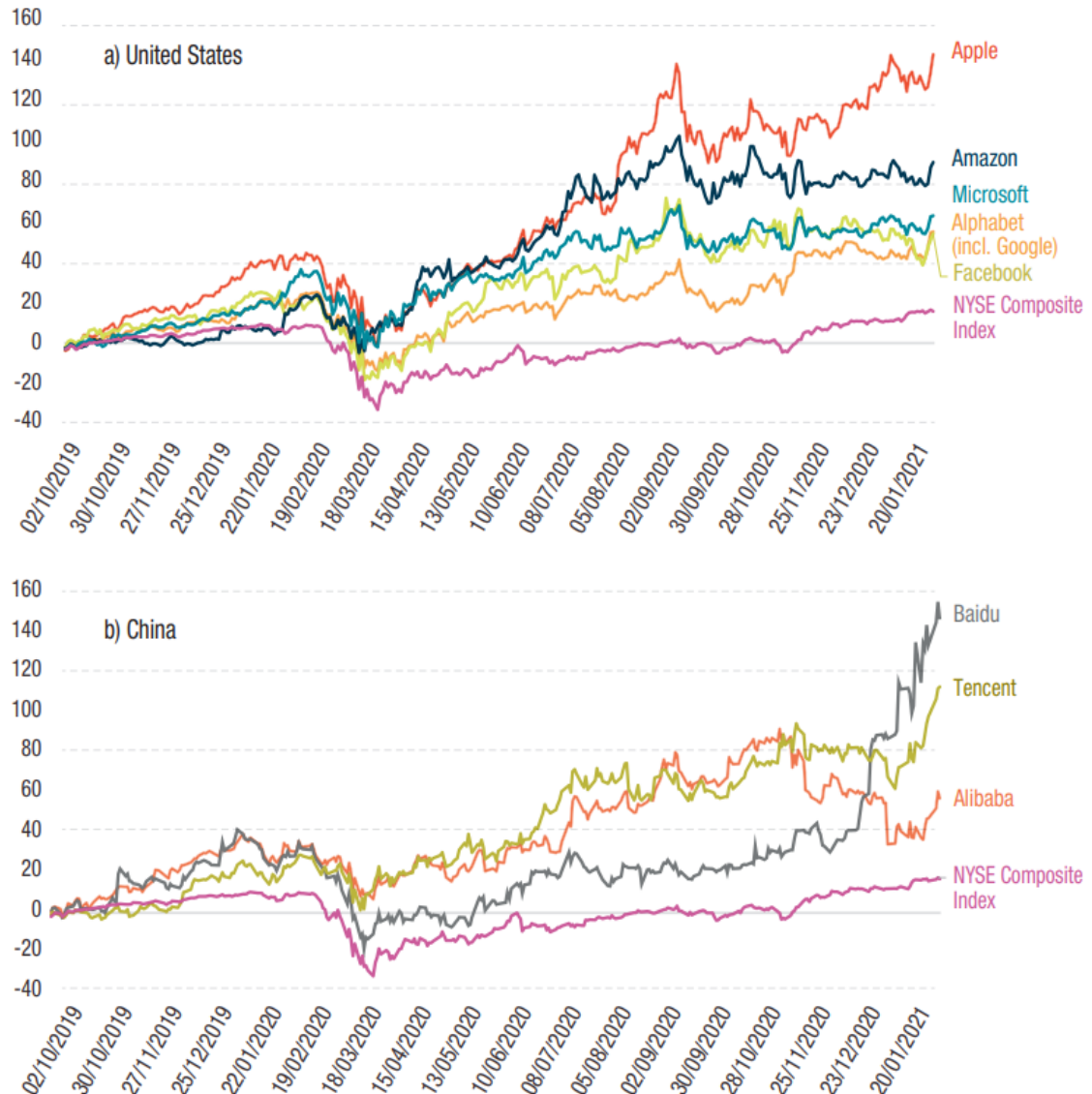
- Dünyadaki yüksek ölçekli veri merkezlerinin yarısını,
- Son 5 yıl içinde dış fon alan yapay zeka start-uplarının %94'ünü,
- Borsaya kote dijital platformlarının toplam piyasa değerinin neredeyse %90'ını ve
- Yapay zeka araştırmacılarının %70'ini

ellerinde tutmakla birlikte 5G'ye uyumu en yüksek ülkelerdir.

En büyük dijital platformlar arasında yer alan Apple, Microsoft, Alphabet (Google), Facebook, Tencent ve Alibaba; yüz tanıma sistemleri, denizaltı kablolarla veri iletimi, veri depolama ve yapay zeka, veri analizi ve veri işlemeyi içerecek şekilde tüm dijital veri değeri zincirlerine artan bir şekilde yatırım yapmaktadır. Bu kuruluşlar devasa finans, pazar ve teknoloji güçlerinin yanı sıra kullanıcı verilerinin geniş alanda kontrol edilmesi sonucunda dünya genelinde erişime sahip küresel dijital kuruluşları haline geldiler.

Pandemi süresince dijitalleşme süreci hızlandığı için bu şirketlerin karları, büyüklükleri, piyasa değerleri ve piyasayı domine etmeleri daha da güçlenmiştir. Örnek olarak New York Borsası (NYSE) Bileşik Endeksi Ekim 2019-Ocak 2021 arası dönemde %17 artmışken bu firmaların artış oranları %55 (Facebook) ile %144 (Apple) arasında değişmektedir.

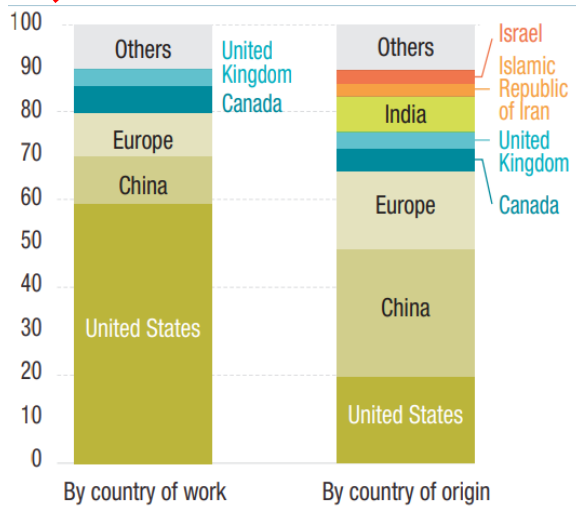
ABD ve Çin'deki Küresel Dijital Platformların Hisselerinin Fiyat Değişimi

Kaynak: Yahoo! Finans verileri baz alınarak UNCTAD tarafından hesaplanmıştır.

Amerikalı ve Çinli dijital veri platformları, veri ve yapay zekayı birleştirmek için gerekli yetenek ve yeterliğe sahip yapay zeka araştırmacılarına erişimde kayda değer bir üstünlüğe sahiptir. Yapay zeka araştırmacılarının %59'u ABD'de, %11'i Çin'de istihdam edilmektedir. Araştırmacıların kökenine bakıldığında ise Çin %29, ABD %20'lik paya sahiptir. Bu iki ülkenin dışında Hindistan ve İran yapay zeka araştırmacılarının kökeni olarak öne çıkmaktadır.

Yapay Zeka Araştırmacılarının Çalıştığı ve Memleketi Olan Ülkelere Göre Coğrafi Dağılımı

Kaynak: Global AI Talent Tracker (<https://macropolo.org/digital-projects/the-global-ai-talent-tracker/>)

Dijital uçurum geleneksel olarak; internet bağlantısı, erişimi ve kullanımı kapsamında algılanmakta ve gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında yüksek farklılık göstermeye devam etmiştir. Üstelik sınır ötesi veri akışı ve verinin ekonomik kaynak rolü belirginleştikçe dijital uçurumun yeni boyutları ortaya çıkmaktadır: Veri değer zincirine dayalı dijital uçurum. Bu kavram veri değerinin saptanmasında temel belirleyici olmuştur.

Veri odaklı dijital ekonomi geliştikçe veri ilişkili eşitsizlikler ve dengesizlikler dijital uçurumu da daha da pekiştirmektedir. Veri ve ilgili değer yaratmanın belli başlı çok uluslu şirketlerde yoğunlaştığı ve diğer çok uluslu şirketlerce kontrol edildiği yeni düzende, gelişmekte olan ülkeler kendilerini bağımlı ve ikincil bir pozisyonda bulabilir.

Tarafsız küresel politikaya olan ihtiyaç giderek artmakta

Veri çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Ekonomik perspektifle veriyi toplayan ve kontrol eden yapılar sadece kişisel bilgilere ulaşmakla kalmaz aynı zaman da tüm ekonomi için sosyal değere sahip veriye sahip olmaktadır ve sosyal değer piyasanın kendi işleyişi içinde koruma altına alınamaz. Ayrıca veri kaynaklı kişisel gelir dağılımı oldukça eşitsizlik içermektedir. Üstelik

verilerin kişisel olması, diğer insanların hakları ve ulusal güvenlik konuları gibi ekonomik olmayan boyutlarını da içermesi nedeniyle tüm konuların güvence altına alınması Sonuç olarak amaçların tarafsızlığı ve etkinliğini sağlamak amacıyla politika yapıcılara ihtiyaç vardır. gerekmektedir.

Veri ve sınır ötesi veri akışının büyümesi dünya ekonomisinde daha görülür hale geldikçe; küresel veri yönetimine olan ihtiyaç daha da acil bir hale gelecektir. Ne yazık ki, uluslararası arena birbirinden farklı yaklaşımlar ortak bir zemin oluşturma çabalarını sonuçsuz bırakmaktadır. Temel 3 yaklaşım; ABD, Çin ve AB'nin benimsediği yaklaşımlardır. G20 içinde de sadece ana esaslarda değil aynı zamanda süreç hakkında birbiri ile çatışan görüşler bulunmaktadır.

ABD, Çin ve AB'de Veri İlişkili Politikaların Temel Özellikleri

	ABD	Çin	AB
Veri Odaklı Dijital Ekonomide, Ekonomik Büyüme ve Gelişme	Temel olarak piyasa bazlı	Güçlü devlet müdahaleleri	Covid 19 sonrası dijital ekonomiyi desteklemek için iyileştirme planının içinde yer aldı
Veri Koruma ve Gizlilik	Önceliklenmedi, kapsamlı federal yasa yok (tartışma ve taslak olsa da); Kaliforniya ve Virjinya Eyaletlerinde yasa var	Kurallar, İktisadi faaliyetlere odaklı	GDPR, temel haklar bazlı
Ulusal Güvenlik	Ulusal Güvenlik için veri, belirgin bir öncelik	Geniş devlet erişimi ve kontrolü	Her üye sorumlu; AB belirli durumlar için genel kural getirebilir
Rekabet Politikası	Veri tipik olarak bir rekabet unsuru olarak görülüyor ancak tekelleşme incelemelerinde ve mahkeme davalarında farklılıklar söz konusu	Verinin rekabet unsuru olup olmadığı net değil; ulusal ve devlet firmalarını desteklebilirken yakın zamanda Alibaba'ya verilen tekelleşme cezası	Veri rekabet unsuru olarak görülebiliyor.
Sınır Ötesi Veri Akışı	Özgür veri akışını destekliyor	Veri akışına yoğun kısıtlamalar mevcut	AB ülkeleri ve belirlenen ülkeler arasında serbest; Ticaret politikası özgür veri akışını destekliyor ancak son zamanlarda bazı inisiyatifler kısıtlamalar işaret ediyor

Kaynak: UNCTAD, Government Office for Science UK'dan yararlanılmıştır.

Veri ekonomisinin doğasında yer alan bilgi asimetrisi, piyasa tarafından giderilmesini ve doğrulanmasını sağlayan piyasa içi çözümlerin bulunmaması nedeniyle giderilemez görünmektedir. Veri etiğine ilişkin, sansür ve veri filtreleme ile kitlelerin verilerinin gözetimi ve veriden değer yaratma ilişkisini içeren bir denge benzer şekilde önemlidir. Kısaca veri ve veri akışını yönetme kritik bir öneme sahiptir. Bununla birlikte sınır ötesi veri akışına dair doğru bir yerde konumlanmış kuralların belirlenmesi ekonomik gelişime, veri haklarını garantiye almada ve yapısal zorlukların azaltılmasına katkı sağlasa da politika yaklaşımı üzerinde bir konsensüs sağlanamamıştır.

Küresel veri yönetimi için önemli nedenler var

- Küresel Veri Yönetimi; sağlık, açlık, yoksulluk ve iklim değişikliği gibi küresel kalkınmanın önündeki engellere karşı veri paylaşımını mümkün kılarak ve kamu olanaklarının tahsis edilmesini kolaylaştıracaktır.
- Ülkeler arasındaki iş birliği, internet altyapısı ve dijital uzay alanlarında muhtemel ayrışmanın engellenmesi için gereklidir.
- Covid 19'un dijitalleşmeyi hızlandırdığı gibi 5G ve nesnelerin interneti ile (IoT) küresel veri yönetimi daha önemli hale gelmektedir.
- Dijital platformların küresel yönetimindeki eksiklikler ve her ülke özelinde farklılaşan uygulamalar, küresel dijital platformların kendi yararlarına uygun olarak dominant bir şekilde piyasayı şekillendirmesine yol açacaktır.
- İnternetin karşılıklı bağımlılık ve karşılıklı ilişki üzerine kurulu küresel mimarisi düşünülerek, sınırlar arası veri akışının geleceği sadece birkaç büyük devletçe belirlenmemelidir.

Etkin küresel veri yönetimi 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Ajandasında belirtilen, insanı merkeze alan ekonomik, sosyal ve çevresel hedeflere ulaşmak için bir ön zorunluluktur.

Veri akışından herkesin fayda sağlaması dijital uçurumun uçları arasında köprü kurma çabalarına bağlı

Sınırlar ötesi veri akışı ve veri denetimine dair her çabada, küresel dijital ekonomiyi karakterize eden dijital uçuruma tarafların özen göstermesi gereklidir. Dijital uçurumun sadece ülkeler arasında olduğu düşünülmemeli, aynı zamanda paydaşlar arasında da farklılıklar görülmektedir. Örneğin devlet yönetiminde gerekli nitelik setindeki yoksunluk, hukuki ve düzenleyici çerçevelerin oluşturulması sürecinde yetersiz teknik ve analiz uzmanlıkla temsile doğrudan etki etmektedir. Bu da hükümetlerin dijital teknoloji kaynaklı fırsatları saptama ve potansiyel tehditlerin belirlenme şansını azaltmakta ve bu alanları regüle etmesini kapasitelerini sınırlamaktadır.

Az gelişmiş ülkeler aynı zamanda en yetenekli insan kaynaklarını da gelişmiş ülkelere kaptırdığı için küresel politika müzakerelerinde daha zayıf bir temsilde sahip olmakta, bu da giderek artan küresel eşitsizliği pekiştirmektedir.

Tüm ülkelerin kendi içlerinde veri odaklı değer oluşturma kapasitelerini arttırmak amacıyla daha fazla yerel kaynak aktarmaları gerekirken; finansal, teknik ve diğer konularda birçok ülke (özellikle en az gelişmiş ülkeler) bu gereksinimi karşılayamamaktadır. Ayrıca Covid 19 pandemisi ve ülke gelirlerine etkisi nedeniyle kamu kaynaklarının kullanılabilirliğini azaltmıştır ve aynı zamanda hükümetlerin ve diğer paydaşların veri odaklı dijital ekonomiye uyum ve fayda sağlamaları için hazırlıklarını geliştirmeye sevk etmektedir.

Detaylı bilgi için

<https://unctad.org/webflyer/digital-economy-report-2021>